

A magyar szellemi életet pótolhatatlan veszteség érte a kiemelkedő tudású könyvtáros, népművelő, tudománytörténész és közíró, a Bethlen Gábor Alapítvány alapító-kurátora halálával.

A tudásvágyó ifjú Vekerdí László a Debreceni Református Kollégiumban érettségizett, ahonnan – írói ambíciókkal – a soproni erdőmérnöki főiskolára került. Három év múltán a NÉKOSZ Pápai Páriz Ferenc Kollégiumának medikus hallgatója a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1951-ben avatták orvosá. 1955-ben Debrecenben, *Petrányi Gyula* és *Sántha Kálmán* professzorok egyik kiváló *tanítványaként lett belgyógyász szakorvos*. Sántha Kálmán boszorkányperét követően – saját harcait megharcolva – a budapesti Onkológián folytatta eredményesnek induló orvosi pályáját.

Amikor azt az igazságérzettől hajtvá elhagyta, Rényi Alfréd jóvoltából került kutató-könyvtárosnak az MTA Matematikai Kutatóintézetébe. Rengegetet olvasott, fordított, és egyre többet publikált. Ekkoriban főként a természettudományok és a matematika kultúrtörténetével, az Akadémia történelmi szerepével, Galileivel, Pascallal, Descartes-tal foglalkozott. Vekerdí egész életművét a tanulással párosuló alkotás kényszere hatotta át. Ezt sajtóította el, miközben a teremtés titkát kutatta az európai szellemiséget meghatározó három kiváló tudósember életében. Századokat átívelve igyekezett velük a legbensőbb kapcsolatba kerülni, s szellemi érintkezését, élményeit olvasóival is megosztani... Útkereső tájékozódása és tudása szinte meghatározódott, amikor a 60-as évek közepétől az egyetem bölcsészkarán is előadott. Tanúsíthatom, hiszen tanítványa voltam – s két évig munkatársa is a *Kutatómunkások* c. könyv elkészítésében –, hogy kivételes tudású, áldozatos nemzetnevelőként tisztelt minden teljesítményt és embert, de ki nem állhatta, kigúnyolta az álságot, az uraskodó gőgöt, a tekintélyelvűséget. A kor hatalmasai ezt nehezen tűrték, büntették, a közéletben viszont egyre többen úgy tisztelték, mint aki a tudomány öre, élő lelkiismerete maradt a honi társadalomban!

Vekerdí László nevét, az Arcok és vallomások sorozatban megjelent *Németh László portré* kapcsán ismerte meg a hazai közvélemény. A másokért élő, értékteremtő esszéíró középontba állító kitűnő könyv miatt óriási támadás zúdult a szerzőre. Ennek egzisztenciális következményei voltak. Vekerdí a nemtelen támadások következtében „fél pénzért” került a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Szerzeményezési Osztályára. Ahogy tisztelői állították, közel négy évtizeden át Michelangelóként széklábakat faragott. A könyv-

tárat használó természettudósok azonban tudják, hogy a magyar tudományos élet szerencséjére történt ez így, hiszen az ő értő szakmai munkája és lebilincselő tájékozottsága, szolgálata nélkül a Kádár-korszakban (sőt utána is), aligha kerülhettek volna a világ élenjáró tudományos művei és fontos folyóiratai Magyarországra, a MTA Könyvtárába.

A Magvető Kiadó népszerű Gyorsuló idő sorozatát az ismeretterjesztő szándék jegyében indította el. Hú maradt pedagógus és lelkész ősei hivatásához akkor is, amikor igazi népművelőként, a Magyar Rádió *Véges végtelen* műsorának kétszáz adásában megosztotta tudását a világról. A magyar szellemi élet legendás alakjaként, magányos ellenállóként, a hatalomnak, tekintélynek behódolni nem akaró utolsó szabad emberként méltatták 2003-ban, az év ismeretterjesztő tudósa díj átadásakor.

Sokoldalúságát jelzi, hogy megjelent írásai, munkái számtalan tudományterülethez köthetők: tudománytörténet, orvostörténet, matematikátörténet, fizika (és története), irodalomtörténet, természettudomány, biológia, általános nyelvészet, történettudomány, művelődéstörténet, néprajz, informatika, kibernetika, genetika, lexikonok története, mechanika, kémia, könyvkiadás, régészet, helytörténet, fotótörténet, földrajz, ökológia, szobrászat, könyvtártörténet, olvasástörténet, statisztika, filozófia, s a sort még folytathatnánk... A latin, angol, német, francia nyelven túl a szláv nyelveket is ismerte, tájékozódása során használta őket. Sokan polihisztornak nevezték, ám e titulust nem szerette.

Vekerdí Lászlót igazságkereső szándéka, elkötelezettsége tette a hetvenes években az Ilia Mihály szerkesztette Tiszatáj védelmezőjévé, a Bethlen Gábor Alapítvány egyik kezdeményezőjévé, majd kurátorává, aki ott volt Monoron és ott volt ama nevezetes találkozáson, Lakiteleken is. Ő azonban nem az ellenzék, hanem az emberi szabadságért küzdő, szabadon szolgáló értelmiség klasszikus képviselője, akinek tág szellemi horizontja csak a kortárs és barát Németh Lászlóéhoz hasonlítható.

Megbecsülését tükrözi, hogy 80. születésnapján, a szegedi Tiszatáj folyóirat *Egy szabad ember* címmel kitűnő emlékkönyvet adott ki, a Természet Világa pedig gondosan összeállított, színvonalasan szerkesztett képes különszámot jelentetett meg tiszteletére.

Tizenhat könyve, tizenöt könyvfordítása, több mint félezer kisebb-nagyobb tudományos és tudomány-népszerűsítő dolgozata jelent meg életében, jórészt a magyar vidék folyóirataiban (Tiszatáj,

Forrás, Alföld, Jelenkor, Új Forrás, Napjaink). Számos hangfelvétel, kézirat maradt utána.

Ezeknél is becselebb az emberi-szellemi hagyaték, amit Vekerdi Lászlónak köszönhetünk. Olyan alkotó ember volt ő, akit a humaniorák és a reáliák, a múlt és a jelen, a haza és haladás ügye egyaránt izgatott, aki a „szerettem az igazságot, gyűlöltem a hazugságot” ígázatában élt. A hivataloktól viszolygott. Közfunkciót, amivel a rendszerváltás után igyekeztek őt elismerni, nem vállalt.

Sokoldalúságát, toleranciáját és kisajátíthatatlanságát tükrözi, hogy 1992-ben egyszerre kapta meg az akkor alapított Szent-Györgyi Albert-díjat és a József Attila-díjat, 1993-ban pedig a Tiszatáj-díjat, meg a Soros életmű-díjat. 1994-ben a Természet Világa Nívódíját vehette át, 1998-ban az Év Könyve díjat a *Sorskérdések árnyékában* c. műve kapta. 1999-ben, A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét Hámori József miniszter adta

át neki. 2000-ben Pro Literatura-díjban, 2001-ben Széchenyi-díjban részesült. 2003-ban kapta meg Az év ismeretterjesztő tudósa kitüntető elismerést, 2004-ben pedig a Magyar Örökség-díjat. 2007-ben a Németh László Társaság Németh László-díját, legutóbb pedig, 2008. december 5-én a Bethlen Alapítvány Teleki Pál Érdemérmét vette át.

Vekerdi László nevéhez fűződött az elcsatolt területeken élő tudósok szakmai kapcsolatainak, valamint az erdélyi orvos-hallgatók honi tanulmányútját szolgáló Dr. Menczel Katalin Ösztöndíjnak a gondozása.

Embersége, igazságszeretete, sokoldalú tudása, alaposága és szorgalma követendő példa marad. Családjával együtt gyászoljuk. Emlékét megőrizzük és ébren tartjuk. Nyugodjék békében!

A Bethlen Gábor Alapítvány

Kuratóriuma nevében:

Bakos István kurátor

